

ימי הדמים בוקרסט 1941

הרב צבי גוטמן, בעל העדות שדלקמן שימש כרבה של קהילת בוקרסט בשנות העשרים והשלושים. בניגוד לרבנים אחרים, היה פעיל בתנועה הציונית וממייסדי „המזרחי” בארץ זו.

שני בניו נרצחו באחד מלילות הדמים, ביאנואר 1941, ברעות, „משמר הברזל”.

עם שינוי המשטר נאסר בנו השלישי, הצעיר, על ידי השלטונות הקומוניסטיים בעוון קום „מחתרת” ציונית. עמידתו האמיצה של הרב הביאה לשיחרורו מן הכלא. עלה ארצה בתשכ”א ומשמש עכשיו רב בצפון תל-אביב.

מאורעות הדמים בבוקרסט, בכ”ג, כ”ד, וכ”ה טבת תש”א, יאנואר 1941, מעין התחלה קשה ומרה לתקופה ממושכת של רדיפות ונגישות, הגליות ורציחות-בהמון (כמו בד’ בתמוז, תש”ב, יולי 1941 ביאסי), תקופה שלא פסקה עוד אלא עם מפלת הצורר. אבל שלושת ימי הדמים האלה במיוחד, החלו בהשתוללות כנופיות „משמר הברזל” בכ”ג בטבת תש”א, ונסתיימו בדיכוי המרד על ידי צבא הגנרל אנטוניסקו. מאוחר יותר המשיך הגנרל עצמו במדיניות הגירושים, עבודות הפרך והפוגרומים במשך כל ימי שלטונו, עד למפלתו בשלהי שנת תש”ד (1944).

לא אבוא להסיג גבולם של רושמי רשומות ולא אסקור פה את מאורעות התקופה כולה, במלוא היקפם וחומרתם. אבל, להבנת הרקע של שלושת ימי טבת אלה, נחוץ לעמוד בקיצור על פרק-הזמן, שתחילתו ב־6 בספטמבר 1940 וסופו ב־24 בינואר 1941. ב־6 בספטמבר הפקיד המלך קרול השני את השלטון המוחלט בידי „שותפות” של כמה אנשי צבא הידועים כשונאי-ישראל, עם ראשי התנועה הפשיסטית-האנטישמית „משמר הברזל” — תנועה צעירה, מהפכנית וזועמת, שחרתה על דגלה העקוב מדם נקיים גם כיבוש מלא של השלטון במדינה ובחברה וגם חיסול גמור של היהודים במדינה ובחברה. הוזה אומר, כי החל מן ה־6 בספטמבר האמור לא פסקו מדי יום ביומו הרדיפות, מעשי השוד והרצח, ההצרות והחטיפות לשם כופר נפש — הכל נגד אחב”י ברחבי רומניה! שיאה של תקופה זו היה ב„שלושת ימי הפורענות”, שבהם נרצחו בני לעיני, ואני הובלתי פעמיים להוצאה להורג, אלא שד’ היה בעזרי ופעמיים ניצלתי בדרך ניסים מכדורי-המרצחים שנורו עלי.

מרידת כנופיותיו הרצחניות של משמר הברזל התחילה על רקע הניגודים האישיים-פוליטיים, שהיו הולכים ומתחדדים, בין הרודן הגנרל אנטוניסקו, ראש הממשלה, לבין ראש „משמר הברזל”, הוריה סימה, שהיה סגן ראש הממשלה והיה הולך ומבצר את מעמדו ומעמד מפלגתו בשלטון לנזקם של השליטים מבין שורות הצבא. אחת הדרכים להתבצרות זו של „משמר הברזל” היתה רדיפת היהודים, נישול מפעלים, עסקים ומוסדות אשר בידי בעלים יהודים, החרמות-רכוש למכביר, חטיפת יהודים ועינויים, עד ש„נפדו” מידיהם תמורת כופר בסכומי-כסף אגדתיים וכדו. כוח כביר זה הלך ואיים יותר ויותר על מעמדו של אנטוניסקו עצמו בשלטון: הוא נהיה למעשה שבוי בידי שותפיו-לשלטון. או החליט לנער את חוצנו משותפות זו, לשם כך ניסה כנראה להשיג איזה היתר, או הסכמה שבשתיקה, מידי היטלר עצמו; ב־14 בינואר 1941 הוא „עולה לרגל” לברכטסגאדן, רואה את היטלר וחוזר כלעומת שבא: אלא שבינתיים כבר החלו אנשי שלומו בארץ

במעשים של דחיקת רגליהם של כנופיות משמר הברזל מכמה וכמה עמדות-שלטון חשובות, ובפרט מאותן עמדות שנתנו בידי משמר הברזל שליטה כמעט גמורה על הנפש ועל הרכוש של יהודי רומניה...

התגובה של „משמר הברזל“ לא אחרה לבוא: בכ"ב בטבת יצאו כנופיותיו להתפרע ברחובות העיר בוקרסט. במשך שלוש יממות כמעט ניתנה הרשות בידי המשחית; הצבא הרומני היסס ונחבא אל הכלים, אם מפני שלא קיבל פקודה ואם מפני שלא רצה לצאת בכוח הזרוע כנגד אנשי הכנופיות המורדות, ומה גם שהיה עיקר זעמם של המורדים מופנה לא כל כך נגד הממשלה עצמה, אלא נגד בתי הכנסיות בעיר בוקרסט — אשר הועלו באש, ונגד באי בתי כנסיות אלו; וכן התנכלו בעיקר נגד הולכי רגל לתומם ברחוב: מאות נחטפו והובאו למרתפי-העינויים של סניפי משמר הברזל בעיר: שם נשדדו תחילה מכל מה שהיה אצלם, הוכו באכזריות איז־קץ, הועלו על מכוניות משא והובלו אל מחוץ לעיר. שם, בירכתי חורשת „זילאבה“, נהפכו שדות השלג הצחור של הכפר זילאבה לגיא-הריגה, עד שהאדימו מדמיהם השפוכים של כ־120 יהודים מבוקרסט.

בעוד שברובעים האמידים „הצליחה“ המשטרה, בעזרת יחידות-הצבא, להשתלט לאלתר על הפורעים, עד שאחרי כמה חילופי יריות נסוגו משם — הנה הופקרו הרובעים היהודיים העניים במשך שלושה ימים תמימים לשוד, לביזה ולהרג — ואיש לא נקף אצבע; הרכוש והנפש, זקנים, נשים וטף, היו לבז...

רק ביום השלישי לפרעות, כשהגנרל אנטונסקו ומרעיו נוכחו לדעת כי הגדישו את הסאה ואין יודע לאן הדברים יובילו — החליטו סו"ס להפעיל את הצבא ולשים קץ לפרעות; ואמנם, במשך שעות ספורות בלבד, השתתק הכל והמרידה היתה כלא-היתה.

אבל זאת — רק אחרי שלמעלה מ־70 שעות השתולל המון פראי, מורכב מחלאת-האדם יוצאת פרברי בוקרסט, ובראשם הצעירים-המורדים ממשמר הברזל; רק אחרי ששדדו, בזזו, הציתו, עצרו אנשים וחטפום, ירו בהם במקום או הובילום מחוצה-לעיר כדי לרצחם-נפש. ברגע שהוציא אנטונסקו את הצבא מקסרקטיניו וציווה עליהם לירות בכל פורע ובכל מצית, חזר וירד השקט על שכונות היהודים בבוקרסט הבריחה, והאומללים החלו יוצאים מבתיהם מי כדי לראות מה נשאר מבית-עסקו או מבית מלאכתו ומי כדי לחפש את יקיריו שנעלמו... נעלמו, אבל נתגלו אחר-כך טבוחים ותלויים על אנקולים בבית-המטבחיים העירוני, או שרועים ללא רוח-חיים, וכמעט ללא-הכר, בשדות השלג שבירכתי יער זילאבה...

היה זה יום ג', כ"ב בטבת תש"א (21.1.41). הייתי בביתי, ברחוב אדמקי 9, סמוך לבית-הכנסת „הגדול“. בבוקר עוד הלכתי לבית הכנסת שלי הנקרא ביהמ"ד הישן; אבל בשעות היום כבר הורגשה בעיר מתיחות רבה: תנועה בלתי רגילה של צעירים מתפרעים ושל אנשי משטרה וצבא; כמה וכמה התפרצויות והתנפלויות על אנשים ברחוב — גרמו להרגשה כי הקלחת רותחת ומשהו רציני עלול להתחולל כל רגע, אף כי איש לא ידע מה ומתי. אחר-הצהריים טלפנו אלי כמה מבעלי-הבתים מבאי בית-הכנסת שלי ויעצו לי שלא לצאת הפעם, כמנהגי, לתפילת מנחה ומעריב... מאוחר יותר טילפן אלי גם בני הבכור, יעקב, שהיה נשוי וגר בדירתו קצת רחוק ממעוני. גם הוא יעץ לי, ברמה, להישאר בבית באמרו לי בטלפון: „אשרי יושבי ביתך“... ברם, מתוך דאגה לנו, הוא בעצמו עזב את ביתו ובה לפנות ערב לביתי. כך נמצאנו, ברדת הלילה, נאספים כולנו

בבית: שני הבנים יעקב ויוסף, רעייתי, וכן שלושת ילדי הקטנים יותר: הבת הוה והבנים אפרים ויצחק.

המתח בעיר, כפי שהשתקף מן התנועה הבלתי-רגילה ברחוב שלנו, גבר והלך: בביתי בקומה התחתונה, היו עוד כמה דיירים. אחד מהם עלה אלי ויעץ שנעל את השער על מנעול ובריח ושלא נעלה אור. עשינו כן. הערב עבר עלינו באפלה גמורה ובדריכות-הנפש: השעות נארכו והיו כשנים. לא העזנו לשכב. נשארנו בהקיץ, לבושים בלבושי בית רגילים. ציפינו... בני יעקב היה אולי במצב רוח פחות מדוכא, אבל בני יוסף, הצעיר ממנו (שהיה מפרסם מאמרים הרבה נגד האנטישמים והיה ידוע כלוחם אמיץ בעטו) היה כולו אחוז חרדה: חוש פנימי אמר לו שיבואו לחפשו, לקחתו... לבו ניבא; אבל לצאת, להתחבא במקום אחר, להיפרד אחד מעל השני — לא העזנו, לא עלה על דעתנו... מסתבר כי אף לא היתה עוד לנו שום אפשרות לצאת מן הבית למקום אחר כדי להסתתר ולהיחבא, והיינו מוכרחים להישאר בבית.

בערך לקראת השעה אחת אחר חצות שמענו דפיקות חזקות בשער. לא יצאו רגעים רבים והשער נפרץ, וכן הכניסה הראשית לבית. שמענו שעטת צעדים על המדרגות. עשרות מהם עלו לקומה השנייה, שם התגוררנו. עתה דפקו בחזקה בדלת. יעקב ניגש ופתח: כעשרים פורעים נדחקו לתוך החדר, שהיו בו שני הבנים. עשרות אחרים מלאו את שאר חדרי הדירה ואת מדרגות הכניסה.

יעקב שאל: „מי אתם? ומה אתם רוצים מאתנו?“ והם השיבו: „המשטרה הלגיטמית“ (כלומר „משטרת משמר הברזל“); „אנו רוצים שתבואו עמנו כדי לחתום על איזו הצהרה“... כיוון שצווחו ונשתחצו ואיימו, ניסה יעקב בני לפייסם בדברים ואמר להם: „רגע! שבו; הבה נשוחח בינינו כדבר איש אל רעהו; כמו בני-אדם!“

— „מה? אנחנו איננו בני-אדם?“ צרח כנגדו אחד מהם והנחית מיד במוט ברזל מהלומה על ראשו... הם היו מצויידים בנשק ובכלי חבלה שונים; אבל בעלותם במדרגות לביתי הוסיפו ועקרו גם את מוטות הברזל העגולים שהיו מחזקים את השטיח אשר על גבי המדרגות. פניו של יעקב נתמלאו מיד דם. אז נכנסתי אני לחדר. „מי אתה?“ שאלוני „אני הרב“, אמרתי. „הרב?“ ומיד נתעופפו מוטות הברזל באוויר ועל ראשי, פני נתמלאו דם, הייתי המום. נתזי דם מלאו את קירות הבית ואת הרצפה, את תנור החרסינה שהיה בחדר; ראיתי אותם בעיני, כשהזרתי הביתה בגפי... „בואו עמנו“, צווחו. ניסינו לשחדם. „יש לנו סכום כסף בבית“ אמרתי: „הניחו לנו, ואתן לכם כל מה שיש לי“.

שוב החלו ממטירים עלינו מכות נמרצות במקלות ובברזלים שבידיהם מכל צד ועבר. החדר נתמלא יללות של אשתי ושל ילדי הקטנים. לבסוף הניחו לרעייתי ולילדים הקטנים, והחלו דוחקים אותי ואת שני בני המבוגרים: הם הוציאונו בכוח מן הבית, טילטלונו והובילונו, בין שתי שורות מחבלים, על גבי המדרגות והחוצה, מקום שם עמדה מוגנת שלהם, ברחוב היו מאות פורעים. הם עמדו שם וצווחו וידו אבנים בחלונות ביתי.

לפי מה שלא נכנסו לשאר דיירי הבית, וגם לא לבתים השכנים שהיו כולם בתי יהודים, היה ברור לנו כי לא באקראי באו אל ביתי, אלא לפי תכנית ולפי כתובת מפורשת: הם חיפשו אותי ואת בני. דבר זה התברר לי אחר-כך ביתר שאת, כאשר הובילונו למקום העינויים, מצאתי שם רבים מן המתפללים הרגילים בבית-המדרש שלי („הישן“), וכן כאשר נודע לי מפייהם כי בית-התפילה עצמו הוצת ועלה באש... מספרי-התורה

ותשמישי הקדושה, עד לרהיטים ולקירות הבניין... עכשיו היינו בידיהם. הם סובבו הרבה בסמטאות שונות של העיר, מבלי שנדע אנה. אחר כך התברר לי, כי הביאונו למקום קרוב מאוד לביתי, והקפנדריות שעשו היו רק כדי לבלבל אותנו. היה זה מועדון אזורי של "משמר הברזל". הוכנסנו, אני ושני בני, לחדר צר: הוא היה כבר מלא יהודים חטופים אחרים, רבים שנלקחו כאמור ישר מבית-הכנסת, או נחטפו ברחוב בלכתם לתומם, מוכים ודוויים, היו שרועים חסרי אונים על הרצפה, זה על גבי זה. רק באנו בפתח החדר, קיבלו ה"משמרות" את פנינו בצריחות, במכות ובחבטות, בידיים, במקלות ובברזלים... כולנו היינו זבים דם. אחד מהם קרע מעל אפודתי את שרשרת הזהב ואת השעון, שהיו מתנתר כלולות שלי. בתקווה לפדות את נפשנו, חזרתי והצעתי להם סכום-כסף ניכר שהספקתי ליטול עמי. את הכסף נטלו, אבל הוסיפו וחבטו בי ובבני. גם מעל בני יעקב קרעו את השעון שהיה אחוז במעילו. לבסוף, המומים ושותתים דם, העלונו על-פני סולם צר ורועע לאיזו מין עליית-גג: שם מצאנו שוב כמה עשרות יהודים שהיו מוכים ומעונים ושרועים על הרצפה, ונאנקים מרה. כשראו גם אותנו ביניהם החלו בוכים וצועקים: "רבי, מה יהיה עלינו? מה הם רוצים מנפשותינו?" מה יכולתי לענות להם? רוצה הייתי לחזק את רוחם... אבל לא עמדו לי כוחותי. פני היו שטופים בדם. כמעט שלא ראיתי בעיני. נמצאה שם צלוחית מים; בני ניסה לרחוץ קמעה את הדם מעל עיני. אחר כך, כשהתחנן אחד האומר ללים שיתנו לו טיפת מים, שהצמא מציק לו, הגיש לו קלגס אחד את צלוחית-הדם שבה רחצו פני... איני זוכר כמה שעות עברו עלינו. הקור הציק לנו והאברים כאבו. מקץ זמן רב החלו מצוויים שיורידונו. לשעה קלה נצנצה קרן-אור של תקווה: חשבנו שהולכים להוציאנו לחופש, לאחר שלקחו הכל והיכו ועינו... אבל לא. בחוץ עמדו כמה משאיות מכוסות. הודקנו כולנו לתוכן, משל היינו מטלטלין. עכשיו חשנו כי אנו "כצאן לטבח יובל"...

בהתקרבנו ליער, ועוד לפני שהספקנו לצאת מן המשאיות, כבר שמענו יריות... אז כבר לא היה ספק בלבנו, שקצנו קרוב ומציל אין מידם. הורידונו שניים-שניים... ומדי ירד מישוה, מיד ירו בו. היינו משום מה אחרונים, במשאית האחרונה. למטה ראינו את המחזה: אף אחד כבר לא היה בחיים... השכיבנו בכוח על האדמה. איני זוכר בשום פנים אם שמעתי נפץ של יריות שנורו בנו, אף על פי שדעתי היתה כל הזמן צלולה. חושבני, בוודאי שלא שמעתי. אבל ידי החזיקו בידי שני בני. זכורני, שחשתי בעליל ברגע שבני יעקב הוציא בטהרה את נשמתו, בעוד שבני יוסף נאבק עוד שניות מספר, ואולי דקות מספר, במררהמוות. שכבתי וציפיתי לקיצי. שוב, איני זוכר, ולא זכרתי אז, כמה זמן שכבתי כך, כנראה קפוא למחצה על מעטה השלג, בין עשרות הגויות... על גופי לא היה אלא חלוקי בית דק... אבל עם הנץ השחר, זכורני שהתאמצתי בשארית כוחי וקמתי על רגלי. הסתכלתי על סביבותי: הייתי לבדי ביער. שמש החורף זרחה עתה, אבל עיני חשכו: השדה כולו זרוע גויות וגויות בני לידי; מרחוק ראני הייל אחד עומד ותוהה. הוא קרב אלי ושאג — "מה אתה עומד לך כאן בין המתים? קום וברח, מהר! הם עלולים לחזור הנה, ויהרגוך".

לברוח... אבל לאן? כלום ידעתי היכן אני נמצא? לאן לפנות? רגלי החלו להוליכני. הלכתי כמה שהלכתי ופתאום, הנה, שוד ושבר! רגלי עומדות ליד בית-המשטרה של הכפר זילאבה, במשטרה שולטים עכשיו המורדים הלגיונרים, והם "מקבלים פני" שם בתרועה גדולה. השליכוני לחדר-מעצר. שם נמצאו כבר לפני ארבעה או חמישה יהודים אשר, כמוני, נמלטו גם הם מן ההריגה, ובנסותם עוד בלילה להימלט הגיעו שנית לאותו

מקום של פורענות. כמה מהם היו פצועים: נורה, אבל לא נהרגו, ביניהם היה אחד שהכרתיו יפה, חזן הידוע ר' יהושע קופשטיק, אשר נלקח מבית-הכנסת בעת התפילה. קפוא מקור, מזה רעב, ללא טיפת מים, אבל בדעה צלולה כל הזמן, נשארתי שרוע באותו החדר. עם רדת החשכה הוציאו את חמשתנו משם, ובלוויית כמה פורעים מזויינים החזירונו ליער, בפקודה מפורשת "לגמור" אותנו באותו מקום. והנה — שוב אירע לי הנס: הם הכריחוני לשכב, ירו בנו מקרוב למדי, נסתלקו. בי, הכדורים לא פגעו... שם שכבתי איך-אונים, וכעבור שעות אחדות כנראה קמתי שוב על רגלי, כושל באין כוח, אבל קמתי והסתכלתי... חברי לצרה הוציאו כולם נשמתם, זולת אחד — ידעתי כי שמו גולדנברג — ששמעתיו קורא לי בשמי. ניגשתי אליו. "הם ירו בי, רבי", אמר; "אבל לא הרגוני. אני חי. קר לי, קר... קר... כסה אותי..." הוא מלמל ונאנק. הבטתי סביבי לראות במה אוכל לכסותו. אבל מינייה וביה ראיתי שגם הוא החזיר את נשמתו לבורא.

ליל-פלצות שני עבר עלי... באישון לילה הבחנתי בהתקרב קבוצות כפריים, או לגיונרים: הם החלו פושטים את הגויות מבגדיהם, מגפיהם, נעליהם. הם עקרו שיני-זהב מפיות... כשראוני, חי, היה אחד שאמר להרגני. הם הסתכלו בבגדי הספוג דם, והיו חוככים בדעתם. לבסוף הניחוני לנפשי והסתלקו.

עם אור הבוקר שוב נודמנה למקום-ההריגה נפש חיה. היה זה כנראה אחד הכפריים. תחילה גער בי, כוועם עלי למה עודני חי, ולבסוף צעק עלי להיחפו ולהסתלק כל עוד לא שבו להרגני. לאן, לא אמר לי...

שוב הובילוני רגלי, מבלי דעת אנה; ושוב, זו הפעם השנייה, נמצאתי עומד לפני בית-המשטרה של אותו כפר; והכפר עודנו בשליטתם של המורדים הלגיונרים... הם עצרוני שנית, השליכוני לקיטון צר, שם הייתי הפעם לבדי. אחד הפורעים הופקד על שמירתי. הוא התעלל בי כל היום, לא הרף ממני, הכני, גידפני, מרט שערות זקני למרבה הנאתו, ו"ניחם" אותי ב"הבטחה" כי, רק יירד הלילה, שוב יחזירוני לגיא-ההריגה והפעם כבר "ידאגו לכך שלא אמלט את נפשי". "בינתיים", אמר, "עליך להתפלל! עוד לא התפללת היום! מהר ועשה את סימן הצלב על פניך!"

"לא עלי להצטלב", ענית לו: "אתה חייב להצטלב — אז אולי לא תשפכו דם נקיים ותהרגו אבות על בנים"... הוא חבט בי, שוב אחז בזקני ומרט שערותי, הלם בראשי, בגופי. ואני, תחת מטר המהלומות, זכורני שגמרתי אומר בשום פנים לא להיכנע לו. "תמות נפשי יחד עם נפשות בני; את הצלב לא אעשה", אמרתי בלבי. עד היום תמהני, מניין באו לי הכוחות לעמוד בעינויים אלה אחרי שתי יממות כאלה של קור, רעב, צמא, חוסר שינה וצער עמוק ומרתיח דם...

במשך היום הופיעו בחדר-המעצר כמה גרמנים במדי קצינים; תוך כדי היותי שרוע על הרצפה צילמו אותי, ואגב כך גידפוני והטיחו כנגדי דברים, כאילו בנו היהודים, ביחד עם האנגלים, תלוי הקולר של מלחמת-דמים זאת...

אותו יום — זה היה יום ה' בשבת אחרי הצהריים (כ"ד בטבת, תש"א; ה' 23 בינואר 1941) — הגיעה למקום יחידת-צבא. הניסה את המורדים-הלגיונרים ושחררה את בית-המשטרה. הם הוציאוני ממקום זה והכניסוני לבית אחר, של הו'נדרמריה. שם מצאתי עוד יהודי, את הדר' סולומון מבוקרסט (הלז הגיע יום לפני כן בסכנת-נפשות למקום, בתקווה להציל את חיי אחיו שנשבה גם הוא בידי המורדים: בהיותו בעצמו רופא צבאי, רב-סרן,

האמין שמדיו הצבאיים יעמדו לו. אבל אחיו כבר לא היה בין החיים, ואותו עצמו כלאו המורדים והתקינו עצמם להוציאו להורג באותו הלילה; אך בינתיים, שוחרר ע"י הצבא). שכבתי שם כל הלילה, כי לעיר עוד אי אפשר היה לחזור, שכן לא הוחזר שם הסדר אלא ביום שישי, כ"ה בטבת. רק למחרת היום אמרו לנו אנשי הצבא, כי רשאים אנו לחזור לעיר, לביתנו.

מיאנתי לחזור. אמרתי להם: „לא לביתי עלי לחזור, אלא ליצר זילאבה, לגיא-ההריגה: שם מונחים בני, ועלי לדאוג לקבורתם, לזהות אותם...”

היה בהם כנראה זיק אנושי, כי שלחוני חזרה ליצר בלוויית קצין צבא. המחזה היה מחריד: הפעם כבר היו כל הגויות מעורטלות, קלסתר-פניהם מעוותים ומושחתים... „לגיונרים” וסתם כפריים פשטו עליהם כצבועים, הפשיטו מעליהם בגדיהם, עקרו שיני זהב מפיהם והשאירום בערבוביה, טרף לחיית-יער. שוב לא מצאתי את גויות בני זה ליד זה, כמו שנפלו, סמוך לגופי... הם טילטלום לעברים שונים, עד שבקושי רב מצאתי תחילה את האחד ואחר כך את אחיו. ביקשתי מן הקצין-המלווה שיתן לי עפרון. הרטבתי את העופרת בפי וחרטתי על בשרם הקפוא את השמות „יעקב גוטמן” ו„יוסף גוטמן”, למען אכירם בשעה שיותן לי להביאם לקבר ישראל...

עתה עזבני הקצין לנפשי. טילטלתי את רגלי הקפואות אל הכביש. התחלתי גורר את עצמי בשארית כוחותי בדרך בואכה העירה... עבר איזה כליר-רכב, אנשים ריחמו עלי ואספוני. הגעתי הביתה, בגפי, ללא שני בני, נזריר-ראשי. מי יתאר ומי ימלל כיצד הגעתי, כיצד קיבלו פני יללות היאוש של האם השכולה, של ילדי הקטנים? שכבתי כל השבת וביום א' במיטתי, ולמחרת היום אורתי שארית כוחותי ויצאתי לדאוג לקבורת בני...

activities of the underground movement in this particular ghetto. According to the author this was the reason for the lack of an armed fighting movement and of acts of armed revolt.

DAYS OF BLOOD — BUCHAREST 1941 — by Rabbi Tsvi Gutman

Rabbi Gutman, a veteran teacher and spiritual leader from Rumania, tells of the pogrom, held by the Rumanian Fascists in Bucharest in 1941. The Rabbi was jailed at the time, together with others, and both his sons were murdered.

REBELLIONS AND ESCAPES IN AUSCHWITZ — by Herman Langbein

H. Langbein, an Austrian, was a political prisoner during the Nazi regime. He was detained in Auschwitz for some time and was among the founders and leaders of the international underground inside the camp. He has been active in the hunt for Nazi criminals and in various ex-prisoner's organisations since the end of the war.

In the article given here (an excerpt from a book not yet published) H. Langbein describes the methods of the underground movement. We become acquainted with the formation of cells, forms of mutual aid, preparations for armed revolt and the organisation of escapes. The paper is based on personal memories, previous publications and numerous pieces of evidence.

DOCUMENTATION

We present in this issue a rare document from the Ringelblum Archives. It records the evidence of a Polish woman whose name is unknown but whose style and ways of expression indicate intelligence and a thorough grasp of the matters at hand. She related the attitudes of sectors of the Polish population to the inhabitants of the ghettos and to the wholesale extermination of Jews.

The evidence was taken down by Samuel Braslav, one of the leaders of the Hashomer Hatsair Underground and the Jewish Resistance Organisation in the Warsaw ghetto at the time of the Holocaust.

The document is accompanied by an introduction and annotations by Dr. Joseph Kermish, who is engaged in research on the Holocaust period.

RESEARCH

1. EVALUATION OF THE "JUDENRAT" — by Aharon Weiss

We publish a lecture by Aharon Weiss in our Research column. The author attempts to analyse the character of the "Judenrat" institution in Poland, to show the differences between the various "Raete" in different places, owing to the individuals they comprised, the stages of their activity. He makes it clear that any generalisation concerning the character and attitude of the Judenrat is misleading. Serious examination shows up the differences in various places and periods.

2. JEWS IN THE HUNGARIAN REVOLUTIONS — by Shlomo Ytschaki

Sh. Ytschaki surveys the contribution to the Hungarian revolutions at the end of World War I: The Caroly and the Bela Kun revolutions. He bases his paper on a great amount of documentary and descriptive material. At the same time we learn of the attitudes adopted by Jewish and Gentile historiography to the participation of Jews in these revolutions.

The current issue of "Yalkut" brings the first part of the paper. Part II will appear in issue No. 12.